

Ady rajongott a nyugati polgári demokrácia vívmányaiért, voltak pillanatai, amikor azt hitte, hogy Franciaországban tíz éven belül a szervezett munkásmilliók átveszik a hatalmat. A rajongás nem volt egyoldalú, bírálta a polgári társadalom hatalmi szerkezetének torzulását, a pénz koronázta a harmadik köztársaságot, a pénz pedig konzervatívabb, mint egy Habsburg császár és király. A háború éveiben is mentes maradt a gyanúsítás vagy uszítás minden formájától, csak egy mondatát idézzük, az igazi Franciaország „nem a mob, hanem az örök francia géniusz” (Vigasztaló Anatole France).

A „nyugati modell” a marxista munkásmozgalomban és a népi írónál elvesztette jelentőségét. A népi írók legjobbjai a magyar valóságból akartak olyan új, sajátosan magyar társadalmi berendezkedést és kultúrát létrehozni, amely példával szolgálhat a válságba került emberiségnek. Németh László kultúrkritikája és eszményi „minőségi szocializmusa” a világnak is újat hozó magyar műhely tervvázlataként érthető meg helyesen a fel nem épített Templom tervrajza. Ady radikalizmusa a munkásmozgalomban és a népi írók társadalomszemléletében is folytatódott.

Ady az egész életet megváltoztató forradalmat várta, hogy a magyarság sorsa jobbra forduljon. „Az itthonon kívül minden idegen, az itthoni pedig gyötrelmes volt neki. Az éjszakába is előle menekült, de az itthoniba; a jövőbe, de a házaiba — a hazai forradalomba, amit minden külföldi megmozdulás meglökni, serkenteni, elindítani hivatott volt.” (Fülep Lajos: Ady éjszakái és éjszakája.)

HAJNAL GABRIELLA: BIZÁNC